

Nota archeologie

Bree Brugstraat 43

DEEL II: programma van maatregelen

Projectcode: 2020A499 (proefputten en proefsleuven)

Projectcode: 2019H168 (landschappelijk bodemonderzoek)

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek

Verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., WIJNEN, J. en JANSSEN, J., (2020), Bree Brugstraat 43, nota archeologie, Haast-rapport 2020-04, D/2020/12654/04

Rik van de Konijnenburg - Grauwe Torenwal 6/00/1 - B-3960 Bree (BE) - Mob. 0496 209 018
e-mail: rik.vandekonijnenburg@telenet.be

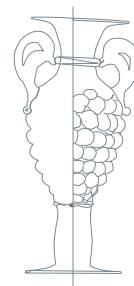
Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2020/12654/04

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

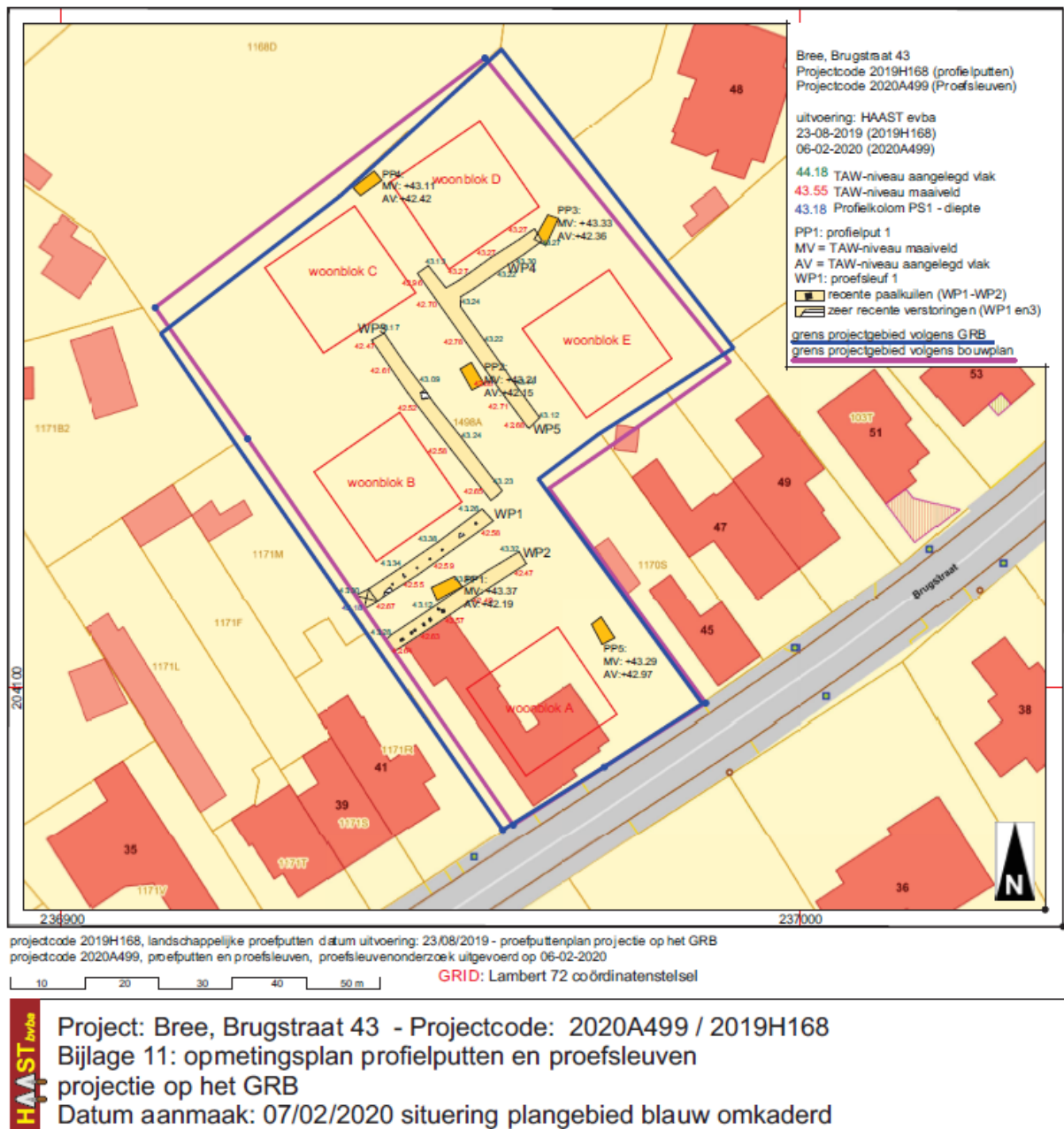

COVERFOTO: panoramisch beeld van het centrale deel van het projectgebied

INHOUD

1. Beschrijvend gedeelte
2. Bouwprogramma
3. Resultaten voorafgaand archeologisch onderzoek
4. Assessment van het terrein
5. Gemotiveerd advies
6. Figurenlijst

Fig. 1: Alle-sporenplan projectcode 2020A499 en 2019H168, Bree – Brugstraat 43

1. Beschrijvend gedeelte

Administratieve gegevens

Projectcode:	2020A499 en 2019H168
Naam erkende archeoloog:	Rik van de Konijnenburg
Erkenningsnummer:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Locatiegegevens:	zie gegevens archeologienota: https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/8206
Lambertcoördinaten onderzoeksgebied:	zie gegevens archeologienota: https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/8206
Kadastergegevens:	zie gegevens archeologienota: https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/8206
Topografische kaart:	zie gegevens archeologienota: https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/8206
Alle betrokken actoren:	Rik van de Konijnenburg (erkend archeoloog), Joan Janssen (archeoloog), Jeroen Wijnen, aardkundige
Betrokken personen buiten het project:	/
Contact:	Rik.vandekonijnenburg@telenet.be , 0496 209 018

2. Bouwprogramma

De werken houden enerzijds in het slopen van de woning en bijgebouwen aan de Brugstraat 43, anderzijds het bouwen van 5 woonblokken elk met een grondoppervlak van 227 m²; totaal ca. 1.135 m², exclusief de aanleg van voetpaden en parkeerplaatsen, groenaanleg, riolering en andere nutsleidingen. De inplanting van de 5 woonblokken gebeurt gespreid over het terrein. Geen enkele woonblok zal onderkelderde worden.

De fundering van de woonblokken bestaat uit een gegoten betonnen fundering aangezet op stabiele vaste ondergrond op vorstvrije diepte; minimaal 80 cm onder het maaiveld. Daarop komt een vloerplaat in beton. De funderingsopbouw onder de vloerplaat bestaat uit een pe-folie op aangevulde grond, daarop thermische isolatie, chape en vloerafwerking naar keuze van de koper. Voor de werken zullen over het volledige terrein de teelaarde, en de aangebrachte verhardingen, verwijderd worden.

De paden en parkeerplaatsen zullen aangelegd worden in grind (Castle (Casel) grind 4/11) op een onderlaag van gebroken steenslag.

3. Resultaten voorafgaand archeologisch onderzoek

Afweging noodzaak verder onderzoek

In eerste instantie wordt nagegaan of een verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem noodzakelijk is, omdat de opsporing van archeologische sites bij voorkeur gebeurt via een zo miniem

mogelijke verstoring van de bodem. Indien het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem de afwezigheid van een archeologische site niet kan staven, wordt overgegaan naar een vooronderzoek met ingreep in de bodem. In geval de aanwezigheid van een archeologische site wordt bevestigd, dient men te proberen die *in situ* te bewaren. Indien dit niet mogelijk is, dient men over te gaan tot een opgraving.

Advies:

Besluit uit het verslag van het bureauonderzoek (archeologienota ID13052):

Besluit uit het verslag van het bureauonderzoek (archeologienota ID 8206):

De bestaande bronnen bevatten geen directe indicaties over het archeologisch potentiël van het projectgebied; er werd binnen het projectgebied nog nooit een archeologische vondst gemeld. Het archeologisch potentieel moet dus gezocht worden in de landschappelijke liging en landschappelijke evolutie. Het terrein ligt tussen het stroomgebied van twee beken, de Breërstadsbeek ten noorden en de Wiekersbeek/Horstgaterbeek ten zuiden. De matig droge bodem maakt het gebied derhalve een delat vestigingsplaats voor (semi-)nomadsche familiegroepen/clans uit de pre- en/of protohistorie. Ook al omdat het gebied op een gradiëntzone ligt op de overgang van het Kempisch Plateau naar de Vlake van Bocholt. Maar, zoals ook blijkt uit de historische kaarten, met name de Ferrariskaart, is het gebied al minstens 3 eeuwen in gebruik geweest als landbouwgebied, mogelijk – zeer waarschijnlijk – al enkele eeuwen langer, waardoor zich een plaggenvlaak heeft kunnen ontwikkelen.

De relatief vruchtbare gronden, weliswaar mits extra bemesting, zullen in eerste instantie handmatig omgespit zijn en dat gedurende meerdere jaren waarbij men na verloop van tijd ook de techniek van diespitten zal toegepast hebben (minstens 2 spades diep de bodem omspitten). De kans dat daarbij archeologische sporen deels of geheel verspit werden is niet ondenkbaar. Zeker voor prehistorische nederzettingen/sites, kan dit nefaste gevolgen gehad hebben aangezien door verspitting artefacten verspreid raakten over het veld en uit hun oorspronkelijke context gehaald werden. Zo bleven bijvoorbeeld op cai-locatie 163111, Bree – Houbornstraat, enkel de dieper liggende, zwaardere artefacten gespaard van het verspitten van de grond waardoor enkel de aanwezigheid van een site kon aangetoond worden, echter zonder mogelijkheden tot verdere afbakening ervan. Anderzijds zal ook het eerste afplaggen van de heide, oorspronkelijk zal het gebied behoord hebben tot een groot heidegebied aan de rand van het Kempisch Plateau, gezorgd hebben voor schade aan eventueel archeologisch erfgoed. Vraag is alleen of er nog een goed bewaarde podzolbodenvlaak aanwezig is, ook al omdat in de beschrijving van de bodemserie men spreekt van deze matig droge plaggengronden hebben een humusdek dat meer dan 60 cm dik is, en dat rust op een begraven profiel meestal een Podzol.

Ten oosten van het projectgebied, op nauwelijks 100 m afstand, ligt CAI-locatie 215767. Op die locatie werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd waarbij sporen van greppels – oude perceelscheidingen – werden aangetroffen, sporen van mogelijk een bunker en restanten van (bij)gebouwen van het Mussenburghof. De oudste aardewerkfragmenten dateren uit de 20ste, misschien 19de eeuw, maar werden niet aangetroffen in een archeologische bewoningscontext, wel als losse vondst in een greppel of een recente afvalkuil of net onder of in de Ap-horizont bij de aanleg van het archeologisch leesbaar vlak. Ook die locatie levert dus weinig of geen indicaties voor mogelijke archeologische waarden binnen het projectgebied.

Op ca 2 km ten oosten en ten westen van het onderzoeksgebied liggen de cai-locaties 163111, een IJzertijd nederzetting en 208269, nederzettingen uit de IJzertijd en de Romeinse periode. De afstand tot die locaties en het feit dat het om goed omschreven en afgebakende nederzettingen gaat kunnen echter niet als indicaties beschouwd worden dat ook binnen dit projectgebied contemporaine sporen zouden kunnen aangetroffen worden. Gelet op de afstand is er wel een mogelijkheid, mede gelet op de aanwezigheid van water en gemakkelijk bewerkbare, redelijk vruchtbare gronden om ook binnen het projectgebied nederzettingssporen en/of sporen van off site fenomenen zoals spiekers of afvalkuilen uit de metaaltijden of vroeg-historische tijden

aan te treffen. Een nadeel daarbij gaat zijn de mogelijke impact van recente bodemingrepen die gepaard gingen met het bouwen van de woning en het verharden van de grond op ca 1/3de van het projectgebied en het aanplanten en ontstronken van bomen en struiken binnen het projectgebied in recente perioden.

Oorspronkelijk zal het gebied deel uitgemaakt hebben van een groot heidelandschap ontstaan in het vroeg-Holocene en vermoedelijk nu en dan deels in gebruik geweest als landbouwgebied gelet op de aanwezigheid van enkele nederzettingen uit de metaaltijden en Romeinse periode in de – ruime - omgeving van het projectgebied. Na het verlaten van die nederzettingen zal de natuur het gebied opnieuw ingepalmd hebben. De definitieve en continue in gebruikname als landbouwgebied is ongetwijfeld gekoppeld aan de ontwikkeling van Bree als Loonse en later Luikse stad. Het gebied ligt in de periferie van de stad, op nauwelijks 600 m van de stadskern en hoorde meer dan waarschijnlijk tot het landbouwareaal van de oude boerderij Mussenburg aangezien ten oosten van die boerderij op de ferrariskaart nog heidegebied staat ingetekend; de Mussenburgsche Heyde. Tussen 1919 en 193, gevens van het kadaster, wordt aan de straatzijde de woning gebouwd, maar blijft het achterliggende gedeelte in gebruik als weide en hooiland. Daar komt verandering na 1970 wanneer het gebied staeeds meer verstedelijkt en de noordzijde van het projectgebied wordt een tuin met bomen en gras toegevoegd bij het huis aan de Brugstraat 43.

Op alle historische kaarten (Ferrariskaart, Atlas der Buurtwegen en Vandermaelenkaart) en op de luchtfoto's tot en met de opname uit 1970 is het gebied met uitzondering van de bouw van een woning aan de Brugstraat tussen 1919 en 1930, in gebruik als landbouwgebied; weide en/of hooiland, mogelijk ook als akker voor gewassen. Na 1970 wordt de woning uitgebreid met enkele achterliggende gebouwtjes die dienst doen als magazijn en garage en voor de bereikbaarheid wordt een groot deel van de percelen B1170x, B1170y en 1170z verhard met kiezel en beton. De noordelijke helft wordt onder invloed van de verstedelijking rondom het projectgebied ontnomen aan de landbouw en ingericht als een tuin met een grasweide, bomen en struiken. Van die bomen en struiken zal rond het jaar 2012 een deel gerooid en ontstronk worden zoals blijkt uit een luchtfoto uit 2012. Mlaar, die percelen blijven tot op heden een groene zone.

De geplande bouwwerken, met aanleg van parkeerplaatsen, grindwegen en groenzones zullen een vernietigende impact hebben op eventueel aanwezig archeologisch waardevol erfgoed aangezien de gebouwen gefundeerd zullen worden op vorstvrije diepte in een stabiele, niet-samendrukbare ondergrond en omdat de teelaarde over het volledige projectgebied zal weggegraven worden.

Om al die redenen werd geadviseerd het terrein te onderwerpen aan een archeologisch traject omvattende een landschappelijk booronderzoek, een verkennend archeologisch booronderzoek, eventueel gevolgd door een waarderend archeologisch booronderzoek, maar zeker een proefsleuvenonderzoek.

MAAR:

De bouwwerken waren al volop bezig, toen het Agentschap Onroerend Erfgoed de bouwheer attent maakte op de verplichting van uitvoering van het programma van maatregelen. De bouwwerken waren in die mate zelfs gevorderd dat de ruwbouw van de woonblokken A, B en C al quasi voltooid was, en van de woonblokken D en E was de funderingsplaat al gegoten toen melding werd gemaakt van het nalaten van het voorafgaandelijk archeologisch onderzoek. In overleg met het Agentschap Onroerend erfgoed werd beslist om het programma van maatregelen te reduceren tot het aanleggen van tenminste vijf landschappelijke proefputten, om vervolgens na het opruimen van de werf, afbraak van de torenkraan en alle bouwmaterialen, keten etc. in de mate van het mogelijke nog proefsleuven aan te leggen.

Dit betekent dat er, zoals voorzien in de archeologienota ID8203, geen landschappelijk booronderzoek werd uitgevoerd maar wel een landschappelijk proefputtenonderzoek, dat er geen

verkennend archeologisch booronderzoek werd uitgevoerd en slechts een beperkt proefsleuvenonderzoek.

De site werd op 23/08/2019 onderworpen aan een landschappelijk bodemonderzoek doormiddel van proefputten en op 06/02/2020 werd een archeologisch proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Omwille van de terreingesteldheid, een bouwwerf in afwerking, is het onmogelijk een vergelijking te maken met het voorgestelde archeologisch traject waarvan akte werd genomen door het Agentschap Onroerend Erfgoed en hetgeen uiteindelijk uitgevoerd werd. Bij die uitvoering diende dus rekening te worden gehouden met de nieuwbouw.

De woonblokken C en D staan te dicht bij elkaar en te kort bij de grens van het projectgebied om er tussen en erachter nog een proefsleuf aan te kunnen leggen. Daarbij komt dat de gevelsteen een witte tot wit-roze steen is en het gevaar bestond dat door proefsleuven aan te leggen vlak bij de gevels er schade zou ontstaan aan de gevelstenen door grondopslag. Achter de woonblokken C en D, westgrens van het projectgebied, en naast de woonblokken C, D en E, noord- en zuidgrenzen van het projectgebied, was er eveneens geen mogelijkheid om zonder schade te berokkenen aan de nieuwbouw nog proefsleuven uit te graven. Er was/is geen ruimte voor grondopslag én tussen de woonblokken B en C lag een hele berg grondopslag die na afsluiting van de bouwwerken deels of geheel zal aangewend worden voor de groenaanleg binnen het projectgebied.

4. Assessment van het terrein

Het landschappelijk bodemonderzoek:

De ondergrond bestaat vanaf 45 à 145 cm diepte uit lichtgeel, fijn, zwak grindig, matig gesorteerd zand (C-horizont) geel en geelbruin, fijn, matig gesorteerd zand aanwezig (BC-horizont). Dit materiaal representeert het dekzand van de Formatie van Gent, Lid van Opgrimbie¹. Het grind is waarschijnlijk een bijmenging van onderliggende Laat-Pleistocene herwerkte fluviale afzettingen van Maas en Rijn of Vroeg-Pleistocene fluviale afzettingen zoals de Bocht Zanden.

In de profielkolommen van proefput PP 1, 2 en 5 is deze ondergrond afgedekt met verstoorde / opgebrachte grondlagen. De lagen bestaan voornamelijk uit zwak tot sterk grindig, matig gesorteerd, fijn zand, dat al dan niet humeus is. In de meeste van deze lagen zijn bijmengingen van puin, baksteen, kolengruis of asfaltbrokken aanwezig. Sommige van deze lagen zijn sterk gevlekt.

In proefput PP 4 bestaat de eerste 23 cm uit donker grijsbruin, zwak humeus, zeer fijn, zwak grindig, goed gesorteerd, los zand, dat is opgebracht. Direct daaronder ligt tot 35 cm donker grijsbruin, zwak humeus, zeer fijn, zwak grindig, matig gesorteerd zand met een enkele baksteenspikkel, dat een voormalige bouwvoor (Ap1-horizont) representeert. Vervolgens is tot 42 cm diepte donkerbruin, zwak humeus, fijn zand (Ap2-horizont) aanwezig. Een gele, gevlekte horizont bestaande uit fijn, matig gesorteerd zand, die een mollenlaag representeert. De aanwezige vlekken representeren doorsneden van graafgangen.

De bodemopbouw van profielput PP 3 lijkt op die van PP 4. De boven beschreven ophoging, bouwvoor, Ap1- en Ap2 zijn aanwezig, maar het totale is 19 cm dikker. Verder zijn in de Ap2-horizont tekenen van enige verstoring aanwezig en ligt daaronder in plaats van een mollenlaag een Ap3-horizont bestaande uit bruin, zwak humeus, fijn, matig gesorteerd zand. Daaronder ligt vanaf 73 cm

¹ Beerten *et al*, 2017; In de toelichting op de Quartair-geologische kaart beschreven als Formatie van Wildert, Beerten, 2005, 29.

diepte een gele BC-horizont bestaande uit zwak grindig, fijn, matig gesorteerd zand en begint de ondergrond. Afgezien van enkele baksteenspikkels in de A-horizont van profielput PP3 en PP4 zijn er geen archeologische indicatoren aangetroffen. In het algemeen zijn vooral recente bijmengingen bestaande uit puin, baksteen, kolengruis of asfaltbrokken in verstoorde en opgebrachte lagen aangetroffen.

Binnen het onderzoeksgebied is de bodemopbouw van vier van de vijf profielputten in meerdere en mindere mate verstoord. Alleen in profielput PP 3 is een overwegend onverstoord bodemopbouw aanwezig. Afgezien van de BC-horizont is de oorspronkelijke bodemopbouw van voor de ontginning van het terrein helemaal verdwenen. Om die reden is de aanwezigheid van intacte steentijdsites eerder onwaarschijnlijk.

Verder is de ondergrond plaatselijk diep verstoord (Profielput PP1, 2 en 5). Door de inrichting als werf en door de nieuwbouw is de bodemopbouw op het overgrote deel van het terrein tot grotere diepte verstoord. Overal waar het terrein als werf is ingericht is eerst de humeuze bovengrond eraf gehaald en aangevuld met grond en puinlagen teneinde het terrein goed te verharderen voor de werken en het verkeer. Verder waren delen van het terrein niet toegankelijk omdat daar al nieuwe gebouwen stonden en de nieuwbouw in volle gang was. De bodemopbouw van de profielputten PP 3 en PP 4 zijn enkel nog onverstoord of licht verstoord omdat deze achterop het terrein en aan de rand zijn gesitueerd.

Het proefsleuvenonderzoek:

Er werden 5 proefsleuven aangelegd aangepast aan de mogelijkheden die het terrein nog bood om proefsleuven aan te leggen. Tussen de woonblokken A en B konden twee proefsleuven aangelegd worden, tussen de woonblokken B en E eveneens en tussen de woonblokken D en E kon ook nog één proefsleuf aangelegd worden.

Sporen:

In proefsleuf 1 werden mooi op één rij 7 bijna vierkante paalgaten aangetroffen van gemiddeld 10 x 10 cm groot. Telkens aan de zuidzijde van de “paalkern” was het spoor zichtbaar van het uitgraven van de grond om te paal te plaatsen. Deze palenrij staat exact in het verlengde van de betonnen afscheiding tussen het ten noorden aan het projectgebied palende perceel B1170s. Gelet op de regelmatige afstand tussen de paaltjes, de vorm van de “paalkernen” en de vulling van de paalgaten en de paalkuilen, telkens zwartgrijze teelaarde met soms bijmenging van betonbrokjes en baksteengruis, menen we niet anders dan te moeten besluiten dat ook hier ooit een betonnen afscheiding stond. De paaltjes staan immers ook exact op de grens tussen de kadastrale percelen 1170y en 1169c.

In proefsleuf 2 werden 7 op één rij liggende paalkuilen aangetroffen, eveneens quasi vierkant of rechthoekig maar gemiddeld 20 tot 25 x 25 cm groot. Deze palenrij komt overeen met de achterwand van wat tot voor de sloop van de bestaande bebouwing een schuur was die opgetrokken was in betonplaten en palen. De rij komt niet helemaal overeen met de tekening op het kadasterplan maar uit de projectie van het proefsleuvenplan op het GRB lijkt de palenrij wel exact overeen te komen met de achterwand van dat schuurtje.

In proefsleuf 1 en proefsleuf 3 werden nog sporen aangetroffen van kuilen, maar ook daarvan bestond de vulling uit een mengeling van teelaarde met C- en B-grond en in proefsleuf 3 enkel teelaarde maar in beide gevallen vermengd met baksteenafval en betonresten.

5. Gemotiveerd advies

Volgend op het bureauonderzoek <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/8206> werd op het terrein aan de Brugstraat 43 in Bree een landschappelijk bodemonderzoek en een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Uit het landschappelijk bodemonderzoek bleek al dat de oorspronkelijke bodemopbouw binnen het projectgebied deels grondig en deels matig verstoord was. Enkel aan de west en noordgrens van het projectgebied werd een redelijk intact profiel aangetroffen. Na het bodemonderzoek werd de verwachting naar het aantreffen van steentijdsites al uitgesloten. Omdat er toch een kans was op het aantreffen van sporensites werd, in de mate van het mogelijke, een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd binnen de bouwwerf. Ook dat onderzoek leverde geen archeologisch waardevolle sporen op. De aangetroffen sporen zijn afkomstig van een achterbouw uit de tweede helft van de 20ste eeuw, een tuinafsluiting uit dezelfde periode en afvalkuilen mogelijk zelfs gerelateerd aan de huidige bouwwerken.

Algemeen kan gesteld dat het terrein gelet op de afwezigheid van archeologisch interessante sporen en archeologica kan vrijgesteld worden van verder archeologisch onderzoek.

ADVIES: Op basis van de gegevens uit het landschappelijk bodemonderzoek en het archeologisch proefsleuvenonderzoek kan derhalve besloten worden dat het projectgebied geen resultaten zal opleveren wat betreft archeologische kennisvermeerdering. Het projectgebied kan daarom vrijgegeven worden van verder archeologisch onderzoek.

Dit ontslaat de aannemer/bouwheer echter niet van zijn verplichtingen.

De aannemer/uitvoerder van de werken is gehouden aan de meldingsplicht van archeologische vondsten. Deze melding van archeologische toevalsvondsten is wettelijk verplicht. De context zit verrat in [artikel 5.1.4](#) van het [Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013](#).

De vinder is verplicht om de vondst binnen de drie dagen te melden aan het agentschap Onroerend Erfgoed en beschermt de vondst en haar vindplaats tot tien dagen na het vinden.

6. Lijst met afbeeldingen

COVERFOTO: panoramisch beeld van het centrale deel van het projectgebied
Fig. 1: Alle-sporenplan projectcode 2020A499 en 2019H168, Bree – Brugstraat 43